

(Pouze pro účely kurzu!!!)

ARISTOTELEŠ. *Etika Nikomachova*. Čtvrté nezměněné vydání. Praha: Petr Rezek, 2013, s. 250-5.

Obec a zákony slouží mravnému životu, jenž je cílem života v obci

Když jsme tedy s dostatek v obryse promluvíli o tom a o ctnostech, také o přátelství a o rozkoši, smíme mysliti, že naše předsevzetí dospělo konce? Či v oblasti praktického jednání, jak jsme řekli, není cílem jednotlivosti pozorovati a poznati, nýbrž spíše je konati? A tak ani při ctnosti nevystačíme s pouhým věděním, nýbrž musíme se pokusiti o to, abychom ji měli a jí užívali, anebo je-li možno státi se dobrým jinak, tedy o toto. Kdyby tedy úvahy postačily, aby učinily lidi ctnostnými, právem by se jim podle Theognida dostalo mnoha skvělých odměn, i bylo by třeba si je opatřiti; takto se však zdá, že dovedou nadchnouti a pobídnouti ušlechtilé mladíky a povaze šlechtné a opravdu krásy milovné vštipiti zájem pro ctnost, ale že obecného množství nedovedou nadchnouti pro mravní dokonalost; neboť toto jest takové, že neumí poslouchati *ostychu*, nýbrž bázně, a že se nedovede zdržovati špatnosti pro její hanebnost, nýbrž pro tresty; žije totiž své vášni, i honí se jen za svými požitky a za prostředky k jejich dosažení a vyhýbá se opačným věcem nelibým, a nedovede ani pochopiti, co jest krásné a opravdu slastné, poněvadž toho nikdy neokusilo.

A tak které poučení by mohlo takové lidi obrátiti? Vždyť jest nemožno, nebo alespoň velmi těžko, pouhým slovem změnit to, co jest v jejich povaze odedávna zakořeněno. Snad tedy musíme býti rádi, docílíme-li alespoň účasti na ctnosti, i když užíváme všech prostředků, kterých podle obecného mínění jest potřebí k vytvoření dobré povahy.

Podle mínění jedněch pak se stáváme dobrými přirozenou *vlohou*, podle druhých *zvykem* a podle třetích *učením*. Přirozená vloha ovšem není v naší moci, nýbrž z jakéhosi božského původu se jí dostává lidem opravdu šťastným; řeč a poučení však nemá na všechny dostatečného vlivu, nýbrž *jako půdu, která má živiti símě, jest potřebí napřed zvykem zpracovati duši posluchačovu, aby se správně radoval a správně nenáviděl*. Neboť ten, kdo žije své vášni, neuposlechne varovné řeči, ba ani jí nechápe; jak možno pak řeči změnit smýšlení takového člověka?

Vůbec můžeme říci, že vašeň neustoupí poučení, nýbrž jen donucení. Musí tu tedy již býti povaha ctnosti jaksi příbuzná, která miluje to, co jest krásné, a nenávidí to, co jest ošklivé.

Nesnadno se však dostane správného vedení od mládí tomu, kdo nevyrůstá *pod vládou takových zákonů*; neboť žiti uměřeně a zdržlivě jest přemnohým nepřijemné, zvláště lidem mladým. Proto jejich *výchova a zaměstnání* musí býti uspořádány zákony; potom jim to nebude nepřijemné, poněvadž se to stane zvykem. 1180

Ale nestačí snad, aby se správné výchovy a péče dostalo jen lidem, dokud jsou mladí, nýbrž i když se stanou muži, jest potřebí pečovati o jejich snahy a zvyky a pro to potřebujeme zákonů, a vůbec tedy pro celý život; neboť množství se podrobí spíše nucení než poučení a spíše trestu než krásnu. Právě proto jsou někteří toho názoru, že zákonodárci mají sice nabádati a pobízeti k ctnosti pro její krásu, protože této pohnutky uposlechnou ti, kteří zvykem jsou již nakloněni k mravnému jednání, ale neposlušným a přirozeně méně schopným že mají ukládati tresty a pokuty a nevyléčitelné docela vyobcovati; neboť člověk dobrý a pro krásno žijící uposlechne prý na slovo, kdežto člověk špatný, který touží jenom po rozkoši, dá se zkrotiti pouze bolestí jako tažné dobytče. Proto prý také jest potřebí, aby bolesti byly takové, že se nejvíce protiví oblíbeným rozkoším.

Je-li tedy nutno, jak jsme vyložili, aby člověk, má-li býti dobrý, byl dobře vychován a byl veden k správným návykům, aby tak žil snahám ušlechtilým a nečinil zlého ani úmyslně, ani neúmyslně, bude toho nejspíše dosaženo životem *podle jistého rozumu a správného řádu, jenž by měl dosti síly*. A tu příkaz otcův nemá takové síly ani donucení, ani vůbec příkaz jednoho muže, není-li králem nebo něčím takovým, *zákon však má moc donucovací*, poněvadž jest *řečí rozumnosti a rozumu*; a lidé nenávidí těch, kteří se, byť i správně, protiví jejich choutkám; zákon však, ježto přikazuje to, co jest po právu, nenávisti vydán není.

Zdá se, že pouze v obci lakedaimonské a v několika málo jiných obcích měl zákonodárce péči o výchovu a zaměstnání; ve většině obcí o takové věci postaráno není a každý žije tak, jak chce, i nakládá po kyklopsku s dětmi a se ženou. Bylo by tedy nejlépe, kdyby ta péče byla věcí veřejnou a rozumně mohla býti vykonávána; není-li však takové péče veřejné, zdá se, že náleží každému

jednotlivci, aby byl svým dětem a přátelům nápomocen k získání ctnosti, anebo mu to alespoň bylo účelem. Podle toho však, co jsme poznamenali, nejlépe to asi bude moci ten, kdo bude mít schopnost zákonodárce; neboť veřejná péče se zjevně uskutečňuje zákony, dobrá pak péče dobrými zákony.

Na tom asi nezáleží, jsou-li ty z á k o n y p s a n é nebo n e p s a n é, ani na tom, zdali je to jeden či mnoho těch, kteří jimi mají býti vychováni, zrovna jako na tom nezáleží při umění musickém, gymnastice a ostatních oborech vzdělání. Neboť jako v obcích má moc zákonnost a mrav, tak v rodinách slovo otcovo a obyčej, a to ještě ve větší míře pro příbuzenství a prokazovaná dobrodiní; tu totiž přirozeně jest již předem láska a poslušnost.

Dále *výchova jednotlivců se liší od výchovy společné*, jako se liší péče v lékařství; člověku totiž, který trpí horečkou, vůbec prospívá klid a půst, ale některému nikoli, a cvičitel asi také neukládá všem stejných cviků. Zdá se tedy, že se všechno provádí důkladněji, když se věnuje péče každému jednotlivci zvláště; neboť tak se dostane každému toho, co se mu hodí. Přece však zase v jednotlivostech nejdokonalejší asi bude péče toho lékaře, cvičitele a každého jiného, který zná všeobecné pravidlo toho, co se hodí všem anebo určitým lidem; říká se totiž, že předmětem věd jest všeobecné, a to také skutečně jest. Přes to však nic nebrání, aby někdo i bez vědění neobstaral něco dobře, když důkladně vypozeroval jednotlivé případy ze *zkušenosti*, jako snad tak mnohý jest sám sobě nejlepším lékařem, ač by druhému nikterak nemohl pomoci.

Nicméně však ten, kdo se chce státí odborníkem a znalcem, musí asi postupovati k všeobecnému a je poznati, jak může; neboť jsme již řekli, že toto jest předmětem vědění. Snad tedy i ten, k d o c h c e s v o u p é č í u č i n í t i l i d í l e p š í m i, ať již mnoho jich nebo málo, m u s í se p o k u s í t i o *schopnost zákonodárnou*, když se zákony můžeme státí dobrými. Neboť leckoho a každého, kdo se naskytne, nemůže uvéstí v správný stav leckdo, nýbrž, jestli kdo, tedy znalec, zrovna jako při lékařství, a všude tam, kde jde o nějaké pečlivé zařízení a rozumnost. Máme tedy nyní uvažovati o tom, čím nebo jak se někdo stává zákonodárcem? Či naučí se tomu jako v ostatních oborech od odborníků v politice? Neboť, jak jsme viděli, zákonodárství jest částí nauky politické. Či není podobnost mezi naukou politickou a ostatními naukami a schopnostmi? V ostatních totiž vidíme, jak totiž mužové schopnostem učí i sami dle nich působí, na příklad lékaři a malíři, sofisté však ohlašují, že učí životu politickému, ale žádný z nich v něm asi činně nepůsobí, nýbrž ti, kteří vedou správu života v obci, o kterých bychom však zase mohli říci, že to činí spíše z jakési schopnosti a zkušenosti než z přemýšlení; neboť nevidíme, že by o tom psali nebo řečnili - ač by to bylo snad krásnější, než když mluví před soudem a ve shromážděních lidu -, a ani že by ze svých synů anebo někoho jiného ze svých přátel činili odborníky v politice. A přece by tak byli činili důvodně, kdyby mohli; vždyť nic lepšího by pak obcím nemohli zanechat, ani by si zajisté sami a tak i svým nejlepším přátelům nepřáli žádné jiné schopnosti více než této. Proto tedy, jak se podobá, nemalou důležitost tu má zkušenost; jinak by se zajisté tím cvikem v záležitostech obce nebyli stali politiky; tudíž můžeme míti za to, že ti, kdo touží po znalosti nauky politické, potřebují zkušenosti.

Ale sofisté, kteří to ohlašují, jsou zřejmě příliš daleko od toho, aby mu mohli naučiti; vždyť ani vůbec nevědí, co to jest a o co v něm jde; sice by ho nebyli ztotožňovali s uměním řečnickým, ani je tomuto podřídili, ani by se nebyli domnívali, že jest snadno dávatí zákony, ježto prý se ze zákonů sestaví ty, které se těší vážnosti; neboť jest prý snadno vybrati nejlepší; jako by právě takový výběr nevyžadoval pochopení a správný soud o tom nebyl nejdůležitější, zrovna jako v dílech musického umění. Správně o každém výkonu soudí ti, kteří mají zkušenost, a kteří vědí, čím a jak se vykonává, a co se čemu hodí; ti však, kteří zkušenosti nemají, spokojí se již tím, když jim neujde, zda dílo bylo provedeno dobře či špatně, jako na příklad v malířství. Zákony se pak podobají výkonům nauky politické; jak by se tedy někdo z nich mohl státí schopným zákonodárcem, anebo jak by mohl posouditi, které zákony jsou nejlepší? Vždyť nevidáme, že by se někdo stal lékařem ze spisů. A přec se tyto pokoušejí pojednávatí nejen o lécích, nýbrž také o tom, jak se má léčiti a jak se nemocní jednotlivě mají ošetřovati, rozlišující jejich stavy. Takový návod jest sice prospěšný lidem zkušeným, ale neznalí nemají z něho žádného užitku. Stejně tedy i sbírky zákonů a ústav byly by prospěšné těm, kteří dovedou prozkoumatí a posouditi to, co jest správné a co není a co se komu hodí; ti však, kteří se takovými sbírkami probírají bez té zběhlosti, nebudou moci o nich správně souditi, leda bezděčně, ač se snad pro tyto otázky stanou chápavějšími.